

دانشگاه کاشان

دانشکده معماری و هنر

گروه پژوهش هنر

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته پژوهش هنر

عنوان :

شاخصه تزئین در هنر اسلامی و قابلیت کاربرد آن در پوشاک معاصر

اساتید راهنما :

جناب آقای دکتر امیرحسین چیت سزایان

جناب آقای دکتر ابوالقاسم دادور

توسط :

بهناز عتباتی

تیرماه ۱۳۹۳

تقدیم بہ پیشگاہ مبارک یگانہ منجی عالم بشریت

حضرت حجت بن الحسن ارواحنا الفدا

و منظران حضرتش

پاس بی پایان پروردگار یکتایی
که به انسان قدرت شکر عنایت فرمود
و چراغ دل انسان را به نور علم و معرفت روشن نمود.
بر خود لازم می دانم که پاس عمیق خود را از
جناب آقای دکتر امیر حسین چمت سازیان و جناب آقای دکتر ابوالقاسم داوود
استاد راهنمای بنده در این پایان نامه که بارها بهمانی های بی دریغ شان مرا، ربین منت خویش نموده،
ابراز نمایم.

و از استادان ارجمند؛ جناب آقای دکتر جواد دیواندری و جناب آقای مهندس غلامرضا
صلاح علوی که زحمت داوری این رساله را متقبل شدند کمال شکر و قدردانی را دارم.
بچنین از پدر و مادرم که حضورشان گرمی بخش زندگی من است
و همواره مشوقم بوده اند، قلباً سپاسگزارم.

پیشگفتار

هنر، یکی از بارزترین جلوه‌های اسرارآمیز فرهنگ و تمدن است که همواره بر حیات بشریت سایه افکنده است. هنر پیوند انسان، زیبایی و حقیقت است و هنرمند فردی است که حقیقت هستی را به زیبایی درک کرده و نشان می‌دهد. در نگاه اسلام، زیبایی در ذات خود، تجلی حقیقت کلی و جهانی است و هر پدیده هنری، به میزانی که صفتی الهی را به نمایش گذارد، از کمال و زیبایی بهره می‌برد.

هنر اسلامی، در اصل، از توحید حاصل می‌شود و فضایی را می‌آفریند، که مبین توازن، صفا و آرامش است. حدیث شریف: « خداوند، زیباست و زیبایی را دوست دارد »، نشانگر اهمیت زیبایی در هنر و زندگی فردی و اجتماعی مسلمانان است. در فرهنگ و تمدن اسلامی، هنر، با محیط زندگی، ارتباطی تنگاتنگ دارد و هنرمند همواره کوشیده است تا آثار هنری اش از نظر شکل، تزئینات، نقش و رنگ و ... بیشترین سازگاری را با محیط به وجود آورد و فضایی آرامش بخش و مطابق نیازهای روحی و جسمی انسان فراهم نماید.

از این رو هنر اسلامی، هدیه‌ای الهی و آسمانی در باطن انسان است و از جایگاه خاص برخوردار است. با عنایت به حفظ جانب حرمت و قدر و بهای هنر اسلامی و توجه به مبانی حکمت متعالیه آن؛ هر گونه آسان‌گیری در معنای هنر، و هبوط آن از عالم پاک به عالم خاک، گناهی نابخشودنی است و این گوهر هنر، امانت الهی نزد انسان است که بایستی به حضرت حق بازگردد.

از رهگذر خاک سر کوی شما بود

هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد

و من الله التوفیق

۴ تیرماه ۱۳۹۳ / ۲۷ شعبان ۱۴۳۵

بهناز عتباتی

چکیده

استفاده از نقوش و عناصر تزئینی در هنر اسلامی تأثیر کارکردی بسزایی در طراحی پوشاک معاصر دارد و بهره گیری از این گنجینه عظیم به منظور ایجاد پشتوانه‌ای فرهنگی هنری نه تنها لازم که ضروری است. در این پژوهش سعی بر آن است تا شاخصه تزئین در هنر اسلامی و قابلیت کاربرد آن در پوشاک معاصر را مورد بررسی قرار داده و بستر مناسب احیای ارزش های جاودانه هنر اسلامی را فراهم سازد. شیوه تحقیق برای نیل به این هدف بصورت کتابخانه ای بوده است. در این تحقیق توسعه ای سعی شده است به صورت توصیفی - تحلیلی ، با استفاده از کتب و مقالات تحریر یافته در زمینه مورد بحث ، اطلاعات مفید استخراج و در انتها برای حصول نتیجه نهایی مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد . به علت دامنه وسیع نقوش تزئینی در هنر اسلامی که طیف بی شماری از شاخه های هنری را دربر دارد ، تمرکز و دسته بندی نقوش بر اساس شاخصه های تزئین در منسوجات اسلامی انتخاب شده که موجب گردیده پنج گروه اصلی در اهم الویت آن قرار گیرد. تتبع و پژوهش در زمینه پوشاک معاصر اسلامی ، از فعالیت های نسبتاً جدید است و در این میان پژوهشی با مفاهیم زیبایی شناسی و تأثیر آن بر توسعه فرهنگی - اجتماعی ، که پوشاک اسلامی را مورد مذاقه قرار دهد ، موجود نیست . نتایج بدست آمده همان طور که انتظار می رفت ، نشان می دهد شاخصه تزئین در هنر اسلامی ، می تواند به عنوان یک منبع هویتی عمل کند و مؤثر باشد و برای ایجاد جریانی اصیل و هویت ساز بایستی دوباره به فرهنگ و هنر گذشته رجوع نموده و آن را در مظاهر زندگی اجتماعی بازتابی گسترده بخشید . باشد که راهگشای فعالیت ها و پژوهش های آتی در این زمینه باشد .

کلمات کلیدی : هنر اسلامی ، نقوش تزئینی ، فرهنگ اسلامی ، پوشاک معاصر .

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
	فصل اول : کلیات تحقیق
۶	۱-۱- موضوع تحقیق
۶	۲-۱- مسئله تحقیق
۷	۳-۱- پیشینه تحقیق
۹	۴-۱- اهداف تحقیق
۱۰	۵-۱- اهمیت ، ضرورت و ارزش تحقیق با تأکید بر کاربرد نتایج آن
۱۰	۶-۱- فرضیه ها
۱۰	۷-۱- سوال های ویژه
۱۱	۸-۱- روش انجام تحقیق
	فصل دوم : تعریف هنر اسلامی ، منشأ و مبادی زیبایی شناسی آن
۱۳	آغاز سخن
۱۴	۱-۲- معنی هنر
۱۷	۲-۲- مفهوم هنر اسلامی
۱۹	۳-۲- منشأ هنر اسلامی
۲۰	۳-۲-۱- روح و حقیقت هنر اسلامی
۲۱	۳-۲-۲- حکمت و فلسفه هنر اسلامی
۲۵	۴-۲- ماهیت و هویت هنر اسلامی
۲۷	۴-۲-۱- ویژگی های هویتی در هنر اسلامی
۳۰	۵-۲- شاخصه های اصلی هنر اسلامی
۳۰	۵-۲-۱- حضور وحدانیت در هنر اسلامی

۳۲ ۲-۵-۲- گرایش به تجرید و انتزاع
۳۳ ۳-۵-۲- اهمیت فضاهاى مثبت و منفى در هنر اسلامى
۳۴ ۴-۵-۲- رمز پردازى و نماد گرایی در هنر اسلامى
۳۷ ۵-۵-۲- پرهیز از عمق نمایی در هنر اسلامى
۳۸ ۶-۲- زیبایی و زیبایی شناسی و تجلیات آن در هنر اسلامى
۳۸ ۱-۶-۲- زیبایی شناسی و مفهوم آن
۴۲ ۲-۶-۲- دیدگاه اسلام و قرآن در باب زیبایی شناسی
۴۳ ۳-۶-۲- جایگاه تزئین در زیبایی شناسی اسلامى
	فصل سوم : نقوش و عناصر تزئینی در هنر اسلامى
۴۷ آغاز سخن
۴۸ ۱-۳- تیمولوزی تزئین
۴۸ ۲-۳- تزئین و نقوش تزئینی در هنر و فرهنگ اسلامى
 ۱-۲-۳- بررسی شکل گیری هنر اسلامى از نظر صورت و محتوی در قالب
۵۲ نقوش
۵۴ ۳-۳- شاخصه های تزئین در هنر اسلامى
۵۶ ۱-۳-۳- نقوش جانداران
۶۹ ۲-۳-۳- نقوش بی جان ها
۷۴ ۳-۳-۳- نقوش نگاشتاری
۸۲ ۴-۳-۳- نقوش خیالی
۹۲ ۵-۳-۳- نقوش تلفیقی
	فصل چهارم : بررسی معیارهای اسلامى در پوشاک معاصر
۹۷ آغاز سخن
۹۸ ۱-۴- مفهوم فرهنگ اسلامى
۹۹ ۱-۱-۴- اصول فرهنگ اسلامى ایران
۱۰۱ ۲-۱-۴- ویژگی های فرهنگ اسلامى
۱۰۱ ۳-۱-۴- فرهنگ اسلامى و احیای ارزش ها

۱۰۴ ۴-۱-۴- ضد ارزش ها در فرهنگ اسلامی
۱۰۵ ۲-۴- مختصری درباره ی تاریخ پوشاک ایرانیان
۱۰۸ ۳-۴- مفهوم پوشش اسلامی
۱۰۸ ۴-۳-۱- نگاهی به حجاب و احکام پوشش از منظر اسلام
۱۱۷ ۴-۳-۲- جایگاه رنگ در پوشش اسلامی
۱۲۰ ۴-۳-۳- پوشش و ارزش های اجتماعی
۱۲۱ ۴-۳-۴- پوشش و ارزش های اخلاقی
۱۲۲ ۴-۴- رابطه پوشش اسلامی با فرهنگ اسلامی
۱۲۴ ۴-۴-۱- لباس ، نمادی از فرهنگ جامعه
۱۲۵ ۴-۴-۲- لباس و اقتصاد سرمایه داری
۱۲۸ ۴-۵- مُدگرایی و تأثیرات آن بر تغییرات فرهنگی
۱۳۲ ۴-۵-۱- مُد و متغیرهای اجتماعی
۱۳۶ ۴-۵-۲- معیارهای مُد و لباس از دیدگاه اسلامی- ایرانی
۱۳۸ ۴-۶- اهمیت طراحی پوشاک در جامعه معاصر
۱۴۰ ۴-۶-۱- لباس ملی نشان دهنده هویت ملی
فصل پنجم : بحث و نتیجه گیری	
۱۴۳ ۵-۱- تجزیه و تحلیل
۱۴۹ ۵-۲- نتیجه گیری
۱۵۰ ۵-۳- پیشنهادات
۱۵۳ منابع متن
۱۶۲ منابع تصاویر
۱۶۳ منابع جدولها

فهرست تصاویر

صفحه	عنوان
۵۷	تصویر ۳-۱- ابریشم لمپاس ، اواخر سده دهم تا اوایل سده یازدهم ، ^{cm} (۶۸/۵ × ۵۱) ، موزه منسوجات واشینگتن ، دی.سی
۵۸	تصویر ۳-۲- ترمه ، اواخر قرن دهم یا آغاز قرن یازدهم ، ^{cm} (۴۲ × ۲۳) ، مجموعه مور ، دانشگاه ییل
۵۹	تصویر ۳-۳- مخمل ، دوره صفویه ، سده شانزدهم / دهم ، موزه متروپولیتن ، نیویورک
۶۰	تصویر ۳-۴- مخمل ابریشمی ، میانه سده دهم ، ^{cm} (۵۴/۵ × ۵۱/۳) ، موزه منسوجات واشینگتن ، دی.سی
۶۱	تصویر ۳-۵- ابریشم لمپاس ، قرن هجدهم / دوازدهم
۶۲	تصویر ۳-۶- پارچه ابریشم و پشم ، سرمه ای و سفید ، قرن پنجم و ششم هجری ، ^{cm} (۵۵ × ۳۰) ، مجموعه مور ، دانشگاه ییل
۶۳	تصویر ۳-۷- سوزن دوزی ، دوره قاجار ، موزه برلین ، آلمان
۶۴	تصویر ۳-۸- پارچه ابریشم و پشم ، بنفش و زرد ، قرن چهارم ، ^{cm} ۵۹ ، مجموعه آقا و خانم ادوارد جکسن هولمز
۶۵	تصویر ۳-۹- پارچه گلابتون اصفهان ، سده یازدهم هجری قمری
۶۶	تصویر ۳-۱۰- پارچه ابریشم ، قرن هفدهم / یازدهم ، ^{cm} (۴۰ × ۶۴)
۶۷	تصویر ۳-۱۱- نقش زربفت روی تافته ابریشمی برقدار ، سده دوازدهم ، ^{cm} (۶۱ × ۹۱/۵) ، نگارخانه هویت ورث ، دانشگاه منچستر
۶۸	تصویر ۳-۱۲- شال کمر ابریشمی ، کاشان ، ^{cm} (۴۰۰ × ۶۰)
۷۰	تصویر ۳-۱۳- ابریشم لمپاس ، چشم انداز طبیعت ، قرن شانزدهم میلادی ^{cm} (۱۱۷/۴ × ۳۴) ، موزه منسوجات واشینگتن ، دی.سی

- ۷۱ تصویر ۳-۱۴- پارچه اطلس ، نقش گل به شیوه شفیع عباسی ، موزه آرمیتاژ
تصویر ۳-۱۵- پارچه زری ، اصفهان ، قرن یازدهم هجری ، $(۷۴ \times ۵۷)^{cm}$ ،
- ۷۲ سابقاً متعلق به کروف فیلیپو
تصویر ۳-۱۶- پارچه زری باف ، سده دوازدهم هجری ، $(۱۰۷ \times ۲۴)^{cm}$ ،
- ۷۳ موزه ویکتوریا و آلبرت ، لندن
تصویر ۳-۱۷- پارچه پشم و ابریشم ، قرمز و سبز ، قرن پنجم و ششم هجری ،
- ۷۵ ارتفاع ۵۷^{cm} ، موزه بافندگی ایالت کلمبیا
تصویر ۳-۱۸- پارچه گلابتون ، کاشان ، سده یازدهم هجری قمری
تصویر ۳-۱۹- پارچه دستباف با کتیبه های متعدد و سوره مبارکه نصر ،
- ۸۰ دوره صفویه ، موزه آستانه مقدسه قم
تصویر ۳-۲۰- پارچه پرنیان ، ۱۰۲۱ هجری ، موزه ویکتوریا و آلبرت ، لندن
تصویر ۳-۲۱- پرده مخمل ، قرن یازدهم ، $(۲ \times ۱/۲۵)^m$ ، سابقاً متعلق به کروف
- ۸۴ فیلیپو
تصویر ۳-۲۲- الگوی پنج پر با نقش ختایی
تصویر ۳-۲۳- پارچه پشم و ابریشم ، سیاه و سفید ، قرن چهارم و پنجم هجری ،
- ۸۶ $(۵۵ \times ۳۰)^{cm}$
تصویر ۳-۲۴- مخمل ، کاشان ، قرن دهم هجری ، $(۱/۲۱ \times ۰/۵۰)^m$ ، موزه یانگ ،
- ۸۷ سان فرانسیسکو
تصویر ۳-۲۵- قسمتی از پارچه اطلس ، آبی و سبز ، اوایل قرن دوازدهم هجری
تصویر ۳-۲۶- اسلیمی ماری ، قرن دهم هجری
تصویر ۳-۲۷- پارچه پشم و ابریشم ، سیاه و سفید ، قرن چهارم و پنجم هجری ،
- ۹۱ $(۵۵ \times ۳۰)^{cm}$
تصویر ۳-۲۸- پارچه اطلس ، قم ، قرن دهم هجری
تصویر ۳-۲۹- پارچه ابریشم ، با زمینه بنفش ، قرن چهارم هجری
تصویر ۳-۳۰- پارچه پشم و ابریشم ، سرمه ای و سفید ، قرن ششم هجری ،
- ۹۲ $(۳۹ \times ۳۰)^{cm}$ ، مجموعه دکتر فیلیس اکرم
.....

- ۹۳ تصویر ۳-۳۱- پارچه ابریشمی ، قرن ششم یا هفتم هجری
تصویر ۳-۳۲- پارچه ابریشم ، قرن شانزده میلادی ، $(۱۵/۶ \times ۳۰/۵)$ cm ،
- ۹۴ موزه منسوجات واشینگتن ، دی.سی

فهرست جدول‌ها

صفحه

عنوان

۵۵

جدول ۳-۱- شاخصه های تزئین در هنر اسلامی

مقدمه :

معانی هرگز اندر حرف ناید
که بحر بیکران در ظرف ناید
«گلشن راز»

ستایش مر خداوند یکتا و توانایی را که نور هستی را به غایت و محبت ذاتی خود بر کافه موجودات تابیده ، و رحمت رحمانیه بی پایانش را بر قاطبه مخلوقات گسترانیده و بندگانش را به زیور عقل و عرفان مفتخر ، و عبادتش را میزان رفعت نوع بشر قرار داده و جهت تعلیم بندگان معلمانی آگاه فرستاده تا آنان را به عبادت دانا و به سعادت راه نما باشند ، صلوات الله علیهم . و صلوات بر سید انبیاء محمد مصطفی و علی عترته الطاهیرین ، سلام الله علیهم اجمعین .

سخن گفتن درباره هنر اسلامی و کنجکاوای در راز و رمز آن چندان شوق افزاست که عارف و عامی از بحث درباره آن بهره مند می شوند . مفاهیم و ارزش های دینی توانایی موضوع و زمینه شدن برای هنر را دارند . هم دین می تواند عامل رشد و تعالی هنر گردد و هم هنر می تواند ارزش های معنوی دین را به نحوی مناسب به نمایش بگذارد .

یکی از نقش های اصلی هنر اسلامی ، تذکر و یادآوری اصل انسان و نجات وی از احساس غربت است . به بیان دیگر ، نقش بنیادین هنر اسلامی ، یادآوری مبدأ و اصل انسان و ممانعت از غفلت اوست و نتیجه آنکه هر چه هنر بیشتر بتواند عوامل آگاهی و عرفان و علم انسان را فراهم سازد ، بیشتر او را به اوج معنویت خواهد رساند .

هنر قلمروی آفرینش انسان است و اثر هنری از نفس انسان یعنی از هویت او ملهم می شود و بنابراین گوهر هنر ، گوهر هنرمند و نفس اوست . تجسم زیبایی و تکرار در تمامی فرم های خلاقانه هنر اسلامی ، ویژگی مشترک و شاخصه ای است که تحت عنوان تزئینات در تاروپود هویت و محتوای فرهنگ و هنر اسلامی- ایرانی وجود داشته و از زمان نضج هنر اسلامی در

فرهنگ ایرانی همچون ذکری ، تداعی کننده تمامی خواستگاه های روحانی و عرفانی هنرمند قرار گرفته است .

تزیینات در هنر اسلامی ، بخشی از قداست کار هنری بوده و به نوعی ارزش ، اعتبار ، احترام و شخصیت هنر و هنرمند در میزان پرداختن به ظرافت ، دقت و زیبایی اثر بوده است . بنابراین تزیین در هنر اسلامی همیشه به عنوان عنصر مکمل زمینه اثر هنری وجود داشته است . هر نقش و رای ارزش صوری خود ، دارای ارزشی برگرفته از فرهنگ و بیانگر عقیده و آرمان تداوم یافته ی مردم زمان خود بوده است .

هنرمند مسلمان در طی دوران ، همواره کوشیده تا با استفاده از عناصر تزیین ، زیبایی فراتر از معمول پدید آورد . او در نقش پردازی ، هم جنبه زیبا شناختی نقش ها و هم به جنبه فرهنگی آنها نظر داشته است و همچنین سعی می کرده سلیق شخصی را که مخالف با روند سنت های فرهنگی و کارهای پیشینیان است را در کار هنری خود لحاظ نکند .

هنر ملی و اصیل ایران اسلامی در طول تاریخ پاسخگوی نیازهای زیبا شناختی ، ذوقی و فرهنگی ایرانیان بوده است و نیز بر اساس روحیه ، جهان بینی و اعتقادات بنیادین ایرانی شکل گرفته است . این هنر رفته رفته در طی دوران به انزوا رفته و هنری جایگزین آن شده که به دلیل فقدان ارتباط با منابع فرهنگ معنوی نتوانسته است جایگاهی را احراز کند که هنر دوران اسلامی در طول قرن ها در زندگی ایرانیان به دست آورده بود .

اگر بر این باور باشیم که هویت ایرانی حاصل امتزاج فرهنگ اسلامی - ایرانی است ، باید همراه با حفظ فرهنگ ایرانی ، به حراست از فرهنگ اسلامی بپردازیم . چشم انداز هنر ایران اسلامی برای آینده ای نه چندان دور ، هنری است با هویت اسلامی - ایرانی که بر پایه های زیبایی شناسی های مختلف هنر اسلامی استوار شده باشد و در آن کمال دانش ، فضیلت و تقوا درخشش داشته باشد .

در طرح مسائل زیبایی شناسی هنر اسلامی ، باید راهی بیابیم برای درک روزگار خودمان و گمان می کنم که ، ورود از روزنه هنر درست ترین و بهترین راه باشد . ما در مکالمه با فرهنگ گذشته ، آن فرهنگ را به زمان حال منتقل و به اصطلاح امروزی می کنیم .

حال با عنایت به مباحث مطروحه ، و با رویکردی به پوشاک معاصر ایران ، چنین درمی یابیم که پوشاک برآیند و ترکیبی از عناصر فرهنگی و عوامل وابسته و برخاسته از باورها و جهان بینی

جامعه است. در واقع به لحاظ اینکه پوشاک معرف زندگی انسان است، هویت آن به نوعی به عوامل تشکیل دهنده هویت انسان باز می گردد و برقراری این ارتباط با اجزا و عناصر و اشکال و نقوش تزئینی اسلامی و هویت بخش در پوشاک امکان پذیر است.

بسیار واضح است که میان ارزش های فرهنگی و اصول جهان بینی هر جامعه با ویژگی های پوشاک همان جامعه، رابطه ای دوسویه برقرار است؛ زیرا پوشاک چنان که پیشتر گفته شد، معرف زندگی است و زندگی یعنی شیوه فعالیت و ارتباط انسان ها که از فرهنگ جامعه برخاسته است در نتیجه پوشاک دارای هویتی است که: ۱- بیانگر ارزش های حاکم بر جامعه است. ۲- مبین ارزش هایی است که جامعه به آن ها تمایل دارد. ۳- بیانگر عوامل هویت فرهنگی پدید آورنده آن است.

به طور خلاصه، پوشاک بیانگر هویت جامعه و عامل تمایز تمدن ها از یکدیگر می باشد. بنابراین مهم ترین عامل هویت دهنده پوشاک، مبانی اعتقاد و جهان بینی جامعه است و بر عکس، پوشاک هر جامعه ای می تواند معرف و مبین جهان بینی حاکم بر آن جامعه باشد. پس توقعی بجا و منطقی است که برای یافتن ریشه های هویت اسلامی - ایرانی به پوشاک عنایتی بیش از این داشته باشیم.

ادای حق مطلب به خصوص تأثیرات افول اندیشه فرهنگ معنوی بر زوال هنر اسلامی مطرح نظر این مقال نیست بلکه، این نوشتار با محدود سازی بحث در حوزه پوشاک معاصر می کوشد تا تأثیر این منبع بر روند شکل گیری و تکامل پوشاک معاصر را با بهره گیری از شاخصه های اصلی تزئین در هنر اسلامی مورد بررسی قرار دهد.

پژوهش حاضر مشتمل بر مقدمه ای اجمالی و پنج فصل اصلی با عناوین « کلیات تحقیق »، « تعریف هنر اسلامی، منشأ و مبادی زیبایی شناسی آن »، « نقوش و عناصر تزئینی در هنر اسلامی »، « بررسی معیارهای اسلامی در پوشاک معاصر » و « بحث و نتیجه گیری » می باشد، که امید است به حول و قوه الهی، با بحثی تحت عنوان « شاخصه تزئین در هنر اسلامی و قابلیت های کاربرد آن در پوشاک معاصر » و سپس تجزیه و تحلیل و نتیجه گیری تکمیل گردد.

در فصل اول، « کلیات تحقیق » را شرح داده ایم و محتوای فصل نیز بر اساس همین ساختار شکل گرفته است.

فصل دوم به « تعریف هنر اسلامی و منشأ و مبادی زیبایی شناسی آن » می پردازد . در این فصل ، موضوعات نظری اعم از تعاریف و اختصاصات هنر اسلامی درباره مباحث و موضوعات اصلی قلمرو هنر اسلامی مثل شاخصه های اصلی هنر اسلامی و زیبایی شناسی و تجلیات آن در هنر اسلامی مورد بحث و تعریف قرار می گیرد .

در فصل سوم به « نقوش و عناصر تزئینی در هنر اسلامی » توجه گشته است . در این فصل علاوه بر اینکه به اتیمولوژی تزئین و جایگاه نقوش تزئینی در هنر و فرهنگ اسلامی می پردازد ، محور اصلی بحث شاخصه تزئین در هنر اسلامی بود که به طور مختصر مورد بررسی قرار گرفت . و سعی بر آن بود که تا حد ممکن با شیوه ای منطقی این دسته از نقوش مورد مطالعه قرار گیرد .

« بررسی معیارهای اسلامی در پوشاک معاصر » عنوان فصل چهارم است . در واقع این فصل در جستجوی شاخصه های اصلی در پوشش اسلامی و رابطه پوشش اسلامی با فرهنگ اسلامی به همراه تأثیرات مُدگرایی بر تغییرات فرهنگی در جامعه است . علاوه بر آن شناخت معیارهای مُد و لباس از دیدگاه اسلامی - ایرانی و اهمیت طراحی پوشاک بر اساس معیارهای فوق در جامعه معاصر مدنظر می باشد .

سرانجام ، تحقیق با « بحث و نتیجه گیری » حُسن ختام می پذیرد . کسانی که دستی به قلم دارند و در کار تحقیق تجربه ای دارند به خوبی می دانند که چه بسا عنوانی در آغاز ساده و سهل جلوه کند ، ولی آنجا که پای تتبع و یافتن مطلب به میان می آید ، مشکلات متعددی فراروی محقق رخ می نماید . موضوع انتخاب شده برای پژوهش که در پیش روی دارید نیز چنین سرنوشتی را داشت .

امید است این پژوهش با اغماض به کاستی هایش ، بتواند راه گشای سایر محققین در این زمینه باشد و همچنین گامی باشد در جهت احیا و اعتلای ارزش های فرهنگ غنی و اصیل ایرانی و با شناختن و شناساندن نقوش تزئینی شاخص در ادوار اسلامی ، خود جایگزین طرح ها و در نتیجه پوشاک معاصر گردد و بدین لحاظ حرکتی در جهت منابع اجتماعی و ملی ایران تلقی شود .

به امید اعتلای فرهنگ و هنر ایران اسلام

فصل اول

کلیات تحقیق

فصل اول : کلیات تحقیق

۱-۱ موضوع تحقیق

موضوع این تحقیق بررسی « شاخصه تزئین در هنر اسلامی و قابلیت کاربرد آن در پوشاک معاصر» است. پوشاک بارزترین نماد فرهنگی، مهم ترین و مشخص ترین مظهر قومی و نشانه تمدنی است که به سرعت تحت تأثیر پدیده های اجتماعی قرار می گیرد و زمینه بسیار مناسبی جهت تأثیر و تأثر فرهنگی به حساب می آید. این پژوهش به علت گستردگی مباحث، تمرکز اصلی اش بر نحوه پیوند بیشتر فرهنگ و هنر اسلامی با زندگی امروزی مردم بوده است که می تواند راهکاری بسیار مناسب برای ارتقاء ارزش های معنوی ایران اسلامی باشد.

۲-۱ مسئله تحقیق

با ظهور دین مبین اسلام در ایران رایحه دل انگیز معرفت، کمال و حق جویی به شامه دلباختگان آن هدیه گشت و دوران درخشان هنر اسلامی آغاز گردید. هنرمندان، هنرشان را چنان تعالی بخشیدند که در هیچ دوره ای از تاریخ بشری سابقه نداشته است. نقوش تزئینی به کار رفته در دوران اسلامی نشان دهنده عقاید و باورهای متعالی دینی بوده و عمیق ترین تأثیرات را در جامعه پیرامونش داشته است.

بی تردید عناصر تزئینی به کار رفته در هنر اسلامی می تواند به صورت منبعی غنی برای آفریدن نقش ها و مفاهیم متعالی اسلامی - ایرانی در پوشاک معاصر باشد. چگونگی هماهنگ نمودن این غنای فرهنگی با نوآوری و ابداعات امروزی در جهت رفع نیازهای روحی، روانی و

اجتماعی تأثیر بسزایی می تواند داشته باشد. چگونگی تحقیق این موضوع، دغدغه اصلی محقق بوده و لذا سعی شده است به این امر به صورتی جامع و گویا پرداخته شود.

۳-۱- پیشنهاد تحقیق

در زمینه هنرهای اسلامی، فرهنگ ایرانی و تاریخ پوشاک، کتاب ها و مقاله های ارزشمندی موجود است که هر کدام فقط به بررسی یک موضوع به صورت جداگانه ولی کامل پرداخته اند. با این حال تا کنون تحقیقی به صورت ترکیبی در رابطه با پوشش اسلامی و هویت اسلامی - ایرانی و تأثیر آن بر توسعه فرهنگی و اجتماعی انجام نشده است.

لذا در این تحقیق سعی شده است که به تمامی جوانب تأثیر گذار در این امر پرداخته شود و از همین رو از بهترین منابع مکتوب موجود در این زمینه استفاده شده است که از جمله آن ها می توان به منابع زیر اشاره کرد:

- نصر، سید حسین (۱۳۷۵) هنر و معنویت اسلامی. ترجمه رحیم قاسمیان. تهران: دفتر مطالعات دینی هنر.

نویسنده در مقدمه، نسبت میان هنر و معنا در اسلام را تبیین می کند. با مطالعه این مقدمه و همچنین مباحث مطرح شده در کتاب، بنیاد بحث وی، مبنی بر «هنر و معنویت اسلامی» به خوبی قابل درک است. به عبارت دیگر در این کتاب هنر از منظر معنوی در تمدن اسلامی رصد شده است.

- کونل، ارنست (۱۳۶۸) هنر اسلامی. ترجمه هوشنگ طاهری. چاپ سوم. تهران: توس.

نویسنده در این اثر زیبا با وسعت معلومات و همت بلند خود توانسته مجموعه با ارزشی از آثار هنر اسلامی را گرد آورد. وی، سیر تاریخ هنر اسلامی را، از نخستین سال های ظهور اسلام تا اواخر دوره صفویه، بررسی کرده است. تقسیم منطقه ای و زمانی آثار هنر اسلامی، همراه با تصاویر زیبا، بر ارزش علمی این کتاب افزوده است.